

ДИЛ ВА ИМОН МАНЗИЛЛАРИ

Тошкент
«Irfonnashr»
2022

УЎК: 28-184.3

КБК: 86.38

А 40

А 40 **Акмал Мираваз ўғли**

Дил ва имон манзиллари [Матн] / Акмал Мираваз ўғли. – Тошкент: Irfonnashr, 2022. – 48 б.

ISBN 978-9943-8473-2-3

УЎК: 28-184.3

КБК: 86.38

Ҳақ субҳанаҳу ва таоло бандаларини бу дунёга синов учун юборади. Инсон риёзат чекмаса, қалбини турфа иллатлардан тозаламаса, асл вазифасини унутади, адашиб-улоқиб юраверади. Қўлингиздаги китоб инсоннинг энг муҳим аъзоси бўлмиш қалб ҳақида, уни поклаш ва Ҳақ ризолигига эришиш йўллари ҳақида. Сизга мароқли мутолаа тилаймиз.

ISBN 978-9943-8473-2-3

© Акмал Мираваз ўғли
«Дил ва имон манзиллари»

© «Irfonnashr», 2022

ЭНГ УЗОҚ ВА ЭНГ ЯҚИН ЙЎЛ МАНЗИЛЛАРИ

Аллоҳ ва банда орасидаги йўл, масофа қанча? Ким бу йўлни тўғри танлайди-ю, кўзлаган манзилга етиб бора олади?

Бу саволлар ҳар бир мўмин-мусулмоннинг дилига ўрнашган ва ҳамиша уни ҳаяжонга солган, умидлантирган, ҳаракатга ундаган ва баъзан хижолатга қўйган саволлардир.

Қўлингиздаги рисола шу саволларга жавоб излаш ва Аллоҳ насиб этса, изланган жавобни топишга восита бўлса ажаб эмас.

Аллоҳ хоҳласа, рисола ақлимизни тўлдириб, ҳиссиётимизни жўш урдириб, энг яқин, айна вақтда, энг узоқ йўлдаги дилимиз ва имонимиз манзилларидан хабардор бўлишимизга ёрдам беради деган умидимиз бор.

Бу мақом ва манзиллар хусусида улуғ олимларимиз ўзларининг асарларида жуда муфассал ва кенг тўхталиб ўтганлар.

Лекин биз бу мақом ва манзилларнинг энг асосийлари ҳақида иқтидоримиз етганича ва рисола-миз имкони доирасида сўз юрита олдик, холос.

1. Аллоҳ нозил қилган барча илоҳий китоблар мазмуни Қуръонда жамланган. Қуръоннинг мазмуни эса «Фотиҳа» сурасида, Фотиҳанинг мазмуни «Сенгагина ибодат қиламиз ва Сендангина ёрдам сўраймиз» оятида жамлангандир. Оятнинг ярми Аллоҳга, ярми эса бандага тегишли.

2. Фотиҳа сурасидаги «ибодат қилиш»нинг «ёрдам сўраш»дан илгари келиши мақсаднинг во-ситадан олдин туришини англатади.

3. Билиш қувватини имон, ҳаракат қувватини амал билан тўлдирган, ўзгага ҳақни кўрсатиб, бу йўлда сабрли бўлишга ундаган инсон музаффар-дир. Демак, ҳақ имон ва солиҳ амалдир.

4. Аллоҳнинг барча гўзал исмлари ва олий си-фатлари Унинг 3 та исмига бориб тақалади:

Аллоҳ Бу исм У Зотнинг еру кўкдаги ягона илоҳ эканини эълон қилади.

Раб Бу исм У Зотнинг еру кўкни тутиб, парваришлаб турувчи ягона куч эканини эълон қилади.

Раҳмон Бу исм Аллоҳнинг банда билан ало-қаси Унинг чексиз раҳмати туфайли эканини эълон қилади. Шунинг учун ҳам бизни тўғри йўлга ҳидоят қил-моғини айнан «Раҳмон» исми билан сўраймиз. Зотан, банда билан Аллоҳ ўртасини қуллик, Аллоҳ билан бан-далар орасини эса Унинг раҳмати боғлайди.

5. Аллоҳнинг ҳидояти 2 қисм-
дир:

1. Баён ҳидояти. Яъни бандага ҳақ йўлни кўрсатиш.
2. Тавфиқ ҳидояти. Бу банда-
га ҳақ йўл кўрсатиб қўйил-
ганидан сўнг унга бу йўлда
юришни муяссар этишдир.

Инсон саодат қозониши учун
унга ҳидоятнинг ҳар икки қис-
ми берилиши керак. Ҳар икки
ҳидоятни ўзида жамлаш барча
яхшиликларга эга бўлиш, барча
ёмонликлардан саломат бўлиш де-
макдир.

6. Инсонлар 3 тоифадирлар:

- а) ҳақни топиб, унга амал қи-
лувчилар, булар ҳақиқий мў-
минлардир;
- б) ҳақни танимаслар, булар на-
соролардир;
- в) ҳақни таниса-да, унга амал
қилмайдиганлар, булар яҳу-
дийлардир.

Инсон илм ва амални жам-
ласа 1-тоифадан, илм ўрганмаса
2-тоифадан, илмига амал қилмаса
3-тоифадандир.

7. Ҳидоят йўлида сен ёлғиз
эмассан, гарчи ёнингда ҳеч ким
бўлмаса ҳам. Бу йўлдан сендан ол-

дин ҳам йўловчилар ўтганини эсла. Сендан кейин ҳам яна кимлардир ўтишини ёдингда тут!

8. «Фотиҳа» сурасини чуқурроқ тааммул этганда мўминлар Аллоҳдан тўғри йўлга ҳидоят этишини сўраб қуйидагиларни васила қилганларини кўрамыз:

Унинг ўз бандаларига берган неъматларини.

Унинг гўзал исм ва сифатларини.

Унинг ҳамдини.

Унга бўлган қулликларини.

Унинг бирлигини, яъни тавҳидни.

9. Роблик сифати барча бандаларни бир жойга жамласа, Илоҳлик сифати уларни иккига ажратади.

10. «Сенгагина ибодат қиламиз» ояти риёнинг давоси бўлса, «Сендангина ёрдам сўраймиз» ояти кибрнинг давосидир.

11. Аллоҳ биз ибодат қилишимиз керак бўлганларнинг бири эмас, балки бор-йўғидир.

12. Ибодат икки нарсанинг бирикувидан тузилган. Бири чексиз – муҳаббат, иккинчиси – хокисорлик. Муҳаббатсиз хокисорлик ёки хокисорликсиз муҳаббат ибодат бўлмайди.

13. Аллоҳдан ёрдам сўраш Унга тўла ишониш, Унга мутлоқ суяниш билан бир пайтда мавжуд бўлсагина ҳақиқий бўлади.

14. Аллоҳ севган нарсаларни У истаган нарсалардан ажратиб олиш керак.

15. Ҳар бир вақтнинг ўзи учун муносиб бўлган ибодати бор. Ҳолат тақозо этган ибодатни англаб етиш ва бажариш ибодатларнинг энг улуғидир. Буни тушуниб амал қилган банда бир улуғ ибодатдан иккинчи улуғ ибодатга кўчиб юради.

16. Қалбнинг иши — Аллоҳ хабар берган нарсаларга ишониш.

Тилнинг иши — Аллоҳ хабар берган нарсаларни сўзлаш ва унга чақириш.

Аъзоларнинг иши — Аллоҳ хабар берган нарсаларни бажариш.

17. Ихлос ва сидқ орасидаги фарқ шундан иборатки, ихлос исталаётган нарсада чалғимаслик бўлса, сидқ ўша нарсани иташ ва унинг талабида бўлишдан чалғимаслик ҳамда ундан бошқага ўтиб кетмасликдир.

ИЛК МАНЗИЛ

«Агар Аллоҳ уларда бирон яхшиликни билганида эди, албатта уларнинг қулоқларини очиб қўйган бўлур эди».

Анфол, 23

Банда ўзининг Аллоҳ томон сафарида аввало ушбу беш манзилни босиб ўтади:

- 1. Уйғониш манзили.** Яъни қалбнинг ўз аҳволидан хабар топиб безовталана бошлаши.
- 2. Азм манзили.** Яъни банданинг Аллоҳ томон йўлга чиқишга қарор қилиши.
- 3. Фикр манзили.** Яъни банданинг бўлажак сафар ва ундаги ҳолатлар ҳақида ўйлаши.
- 4. Хабардорлик манзили.** Яъни босиб ўтиладиган йўл ҳақида Аллоҳ истаган даражада хабардор бўлиш.
- 5. Қасд манзили.** Яъни банданинг сафарга қайтмас бўлиб чиқишга аҳд қилиб бел боғламоғи.

18. Банда бир манзилдан иккинчисига кўчар экан, аввалги манзилини тарк этиши шарт эмас. Балки кейинги манзилга аввалги манзили билан биргаликда кўчади. Шунингдек, бир манзил ўзида бошқа манзилларни ҳам жамлаган бўлиши мумкин.

19. Банда қилаётган яхши амалларига қараб турли мақомларга, яъни манзилларга эга бўлади, мақомига қараб унга ҳол берилади. Демак, мақомлар олинади, ҳол эса берилади.

20. Жаннат покдир ва унга фақат покизаларгина киради. Шунинг учун Аллоҳ мўмин бандани бу дунёда 4 хил йўл билан поклайди:

- 1) Тавба;
- 2) Истиғфор;
- 3) Яхши амаллар;
- 4) Мусибатлар.

Агар банданинг покланиши учун юқоридагилар етарли бўлмаса, унда Аллоҳ уни қуйидагилар билан тозалайди:

- 1) Имон аҳлининг унга жаноза ўқишлари ва истиғфор айтишлари;
- 2) Қабр фитнаси. Яъни қабрдалигида қабрнинг уни бир қисиб қўйиб юбориши;
- 3) Марҳумнинг ортидан қилинган хайр-эҳсон ва садақалар.

Агар булар ҳам тозалаш учун етарли бўлмаса, унда маҳшаргоҳда қуйидагилар билан тозаланади:

- 1) Қиёмат қўрқинчлари;
- 2) Маҳшардаги қийинчиликлар;
- 3) Шафоат;
- 4) Аллоҳ таолонинг афви.

Агар банданинг кирлари бениҳоя кўп бўлса, унда тозаланиш учун жаҳаннамга киритилади ва ўт билан тозаланади.

21. Банда ўзидаги ёмон одатларни ўзгартириши керак, чунки кофирларнинг ҳидоятга қарши қўйганлари айнан ушбу одатлар эди. Улар пайғамбарларга ўз ота-боболарининг урф-одатларини рўқач қилар ва улардан воз кеча олмас эдилар.

22. – Банда ҳақдан қанчалик юз ўгирса, ботилга шунчалик кўп ботади.

– Кимки унинг розилиги учун амал қилмаса, шубҳасиз, бандалар розилиги учун ишлашга мажбур бўлади.

– Кимки бутун неъматлар эгаси бўлган Зот учун хизмат қилмаса, унга ҳеч вақо бера олмайди-ганлар учун хизмат қилишга мажбур бўлади.

– Кимки Аллоҳ юборган ҳидоятдан бош тортса, фикрлар чиқиндиси, ўйлар ювиндиси билан ўралашиб қолишга маҳкум.

ҲИСОБОТ МАНЗИЛИ

«Эй мўминлар, Аллоҳдан қўрқинглар ва ҳар бир жон эртанги кун учун нимани тақдим этганига қарасин».

Ҳашр, 18

Бу манзилда банда ўз ҳуқуқлари ва бурчларини аниқлаб олади. Бу эса 3 йўл билан амалга ошади.

Биринчиси. Сенга берилган неъматлар ва гуноҳларинг миқдорини солиштириб чиқиш. Бунинг учун 3 нарса шарт қилинади:

- А) Илмли бўлиш;
- Б) Нафси ҳақида ёмон гумонда бўлиш. Чунки нафси ҳақида яхши фикрда бўлган киши уни тўлиқ тафтиш эта олмайди;
- В) Неъматни фитнадан ажратиш. Аллоҳга яқин бўлишга хизмат қилган нарса неъмат, ундан узоқлашишга сабаб бўлгани фитнадир.

Иккинчиси. Қилган тоат-ибодаларидан хотиржам бўлмаслик, чунки қилган ибодатига маҳлиё бўлган банда Роббисининг кимлигини ўзининг кимлигини билмайди.

Учинчиси. Бошқаларни қилган гуноҳлари сабабли таҳқирламаслик. Гуноҳ жазони тақозо этади, таҳқирлаш ва ҳақоратлашни эмас. Гуноҳи сабабли бошқаларни таҳқирлаш таҳқирловчининг ўз нафси ҳақида яхши фикрда эканлигидандир. Унутмаслик керакки, шу гуноҳ сабабли Аллоҳ гуноҳкорнинг кўзини очиши, ўзини итоатли ҳисоблаган бошқаларни эса имтиҳон қилиши мумкин.

ТАВБА МАНЗИЛИ

«Ким тавба қилмаса, бас, ана ўшалар золим кимсалардир».

Ҳужурот, 11

Тавбанинг асл мазмуни Аллоҳ ёмон кўрган нарсалардан У Зот яхши кўрган нарсаларга қайтишдир. Исломнинг моҳияти ҳам тавбадан иборат. Бу энг аввалги ва энг сўнгги манзилдир. Банда ёки тавба қилувчи ёки золим бўлади. Тавбанинг боши бу дунёда Аллоҳнинг йўлига қайтиш бўлса, охиратда Унинг жамолига қайтишдир.

23. Тоат аҳлининг ўз ибодатига маҳлиё бўлиб, қилаётган ишларини бошқалардан устунлик деб билиши гуноҳ аҳлининг қилаётган гуноҳидан-да ёмон. Чунки уларнинг гуноҳлари очиқ, буларнинг гуноҳи эса яшириндир.

24. Кимки Аллоҳни бошқалардан устун қўйса, Аллоҳ ҳам уни бошқалардан устун қўяди.

25. Қачон йўлни йўқотсанг, гуноҳларингни эсла, шунда йўлни топасан. Чунки гуноҳингни эслаш билан қанчалар ожиз ва хор эканингни англайсан. Айни шу нарса Аллоҳ томон бандалик йўлидир.

26. Банда қилаётган ибодатларидан қониқиш ҳис эта бошласа, ўз ишларидан фахрлана бошласа, ўтган гуноҳларини эслагани яхши. Агар гуноҳни эслаш қилаётган ибодатларни савиясини ёки руҳий ҳолатини пастлатса, уни эсламаган яхши.

27. Банда ўз гуноҳларини мушоҳада қилар экан, Аллоҳнинг «Ал-Ҳалим», «Ал-Ғаффор» исмларини чуқурроқ англайди ва бу исмлардан ўз ибодатига қувват олади.

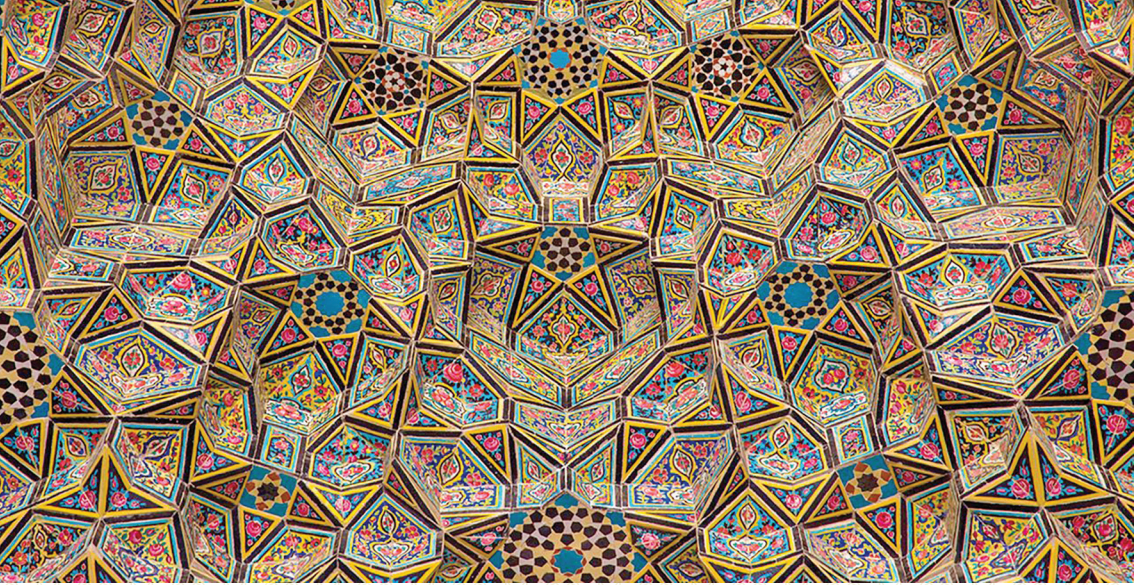
28. Банданинг вазифаси ўзи истаганидек эмас, балки Аллоҳ истаганидек бўлмоқдир.

29. Нафсингга боқ, унинг қанчалик нодон ва золим эканини кўрасан. Сен уни илм билан нодонликдан, яхши амал билан золимликдан қутқар. Бироқ шунда ҳам унинг билмагани билганидан, зулми эса адолатидан кўп бўлиб қолаверади. Мана сенинг ҳақиқий душманинг.

30. Аллоҳ банданинг қилган гуноҳи туфайли унга асл ҳақларини бермай қолмайди, бироқ Ўз фазли билан берадиган неъматларинигина тўхтатиб қўйиши мумкин.

31. Бандаларнинг Аллоҳга қуллик қилишда энг яқини — Аллоҳга бутун исму сифатлари билан, улар тақозо қилган амал билан ибодат қилгани.

32. Аллоҳ фазли ва адолатининг алмашиб туриши унинг мутлақ ҳокимлигидандир.

ИБОДАТ МАНЗИЛИ

**«Парвардигорингизга қайтинглар ва
Унга бўйсунинглар».**

Зумар, 54

Бу манзил гарчи тавба манзилининг ичида бўлса ҳам, ўзини алоҳида ажратиб кўрсатишга лойиқдир. Инобат манзили соҳиби «муниб» дейилади. Инобатнинг маъноси Аллоҳ таолонинг розилигига шошилиш, доимо унга мурожат қилиш, У суйган нарсалари томон илгарилаш демакдир.

ЭСЛАШ МАНЗИЛИ

«Бундан факатгина ақл эгалари эслатма олурлар».

Раъд, 19

Қалбнинг инобат манзилидан кейин келадиган манзили та-
заккур, яъни эслаш, ёдда тутиш манзилидир. Эслаш тафаккур-
дан кейин содир бўлиб, ҳар иккиси ўзаро доимий алоқададир.
Тафаккур бир нарсани излаб топиш бўлса, ёдда тутиш, эслаш
топилган нарсани сақлашдир.

33. Эслаш манзилидаги банданинг доимо Аллоҳ буйруқ ва
қайтариқларини ўрганишга эҳтиёжи бор. Гофил ёки бепарво
бандани қизиқтириш ёки қўрқитишга эҳтиёж бор. Қаршилиқ
кўрсатувчи ва кибрли шахснинг эса баҳсу мунозарага эҳтиёжи
бор.

34. Ҳар бир манзил ўзидан аввалги манзилни қувватлаб,
мустаҳкамлаб боради.

БОҒЛАНИШ МАНЗИЛИ

«Аллоҳга боғланингиз! У сизларнинг хожангиздир. У Зот нақадар яхши хожа ва нақадар яхши Мададкордир».

Ҳаж, 78

Эътисом, яъни боғланиш – сени сақлайдиган, хавфдан қутқарадиган нарсага маҳкам ёпишиш, тирмашиш. Аллоҳга ёпишиш сени ҳалок бўлишдан, Унинг динига ёпишиш эса адашишдан асрайди. Банда буларнинг ҳар иккисига – йўлдан адашмаслик ва бу йўлда соғ-саломат қолишга муҳтож.

ҚОЧИШ МАНЗИЛИ

«Бас, фақат Аллоҳтагина қочингиз!»

Ваз-Зориёт, 50

Бахтлилар Аллоҳ томон қочадилар, бахтсизлар эса Аллоҳдан қочадилар. Ҳа, мўмин бандалар Аллоҳдан Аллоҳга қочадилар. Яъни Унинг азобидан Унинг савобига, исёнидан тоатига қочадилар.

35. Сабаблар ва улардан келиб чиқадиган натижалар 4 хилдир:

- а) Гўзал сабаблар ва гўзал натижалар. Бунга мисол – намоз ва унга беририладиган кўплаб ажру савоблар;
- б) Ёмон сабаблар ва гўзал натижалар. Бунга мисол –гуноҳлар ва унинг натижасида Аллоҳ адолатининг юзага чиқиши. Аллоҳнинг бутун қазои қадари шу 2 хил ичида айланади;
- в) Ёмон сабаблар ва ёмон натижалар. Бунга мисол –инсоннинг ўғирлик қилиб гуноҳкорлардан бўлиб қолиши;
- г) Гўзал сабаблар ва ёмон натижалар. Бунга мисол – кўриниши гўзал, лекин натижаси ёмон ишлар.

Инсоннинг Аллоҳ ҳидоятисиз қилган ишлари охириги 2 хил ичида айланади.

РИЁЗАТ МАНЗИЛИ

«Бизнинг йўлимизда курашган зотларни албатта ўз йўлимизга ҳидоят қилурмиз. Аниқки, Аллоҳ чиройли амал қилгувчи зотлар билан биргадир».

Анкабут, 69

Бу манзил нафсни ҳақни қабул қилиб унга буйсунишга ўргатиш манзилидир.

36. Олдинга интилмаган банда доимо орқага чекинаётган бўлади.

37. Банданинг маънавий оламдаги ҳолининг яхши-ёмонлиги, тўғри-нотўғрилигига илм ҳакамдир.

ЭШИТИШ МАНЗИЛИ

«Қулоқ тутинглар ва итоат этинглар».

Тағобун, 16

Бу манзил соҳиби бўлган банда қалби эътиборини ўзи эши-таётган нарсалари маъносига қаратади. Зеро ақлнинг ҳам, имоннинг ҳам асоси эшитишдир. Мўмин Аллоҳ севган нарсани Унинг ўзига суянган ҳолида эштади.

ХАФАЛИК МАНЗИЛИ

«Сустлашмангиз ва ғамгин бўлмангиз!».

Оли-Имрон, 139

Тарғиб қилинмаган ва мақталмаган манзил ҳузн, яъни хафалик манзилдир. У томон юриш бандага буюрилмаган бўлса-да, банда ногаҳон унга дуч келиб қолади. Шунда унга зудлик билан бу манзилдан чиқиб кетиш ва олдинга қараб юриш лозим бўлади. Чунки бу манзил бандани Аллоҳ томон юришдан тўхтатиб қўювчи, унинг куч-қувватини олиб қўювчидир. Шунинг учун ҳам динда хафаликдан қайтарилган ва мўминни юқорига қараб кўтарилишдан тўхтатадиган ҳар қандай ҳолат қораланган.

ХАВФ МАНЗИЛИ

**«Агар мўмин бўлсангиз-
лар, улардан қўрқмангиз,
Мендан қўрқингиз».**

Оли-Имрон, 175

Бу мақом энг юксак мақомлардан, қалб учун энг фойдалиси ва бандага фарз бўлганидир. Бу манзил эгаси ҳар лаҳзада Аллоҳ жазосининг келиб қолишидан қўрқиб туради.

38. Уламолардаги қўрқинч чуқур маърифатга асослангани учун алоҳида ном билан «хошят» деб аталади. Таъзим ва улуғлаш асосида пайдо бўлган қўрқинч «ҳайбат» дейилади.

39. Ҳақиқий қўрқинч бандани Аллоҳ ҳаром қилган ишлардан тўхтатган қўрқинчдир, ундан ортиғи эса зарарли, чунки у умидсизликни туғдиради.

ШАФҚАТ МАНЗИЛИ

«Улар қиёмат қоим бўладиган соатдан хавфдан тургувчилардир».

Анбиё, 49

Бу банданинг хавфда бўла туриб Аллоҳдан шафқат тилаб доимо эҳтиёткорлик ва ҳушёрлик ҳолатида бўлмоғидир.

ХУШУЪ МАНЗИЛИ

«Улар намозларида қўрқув ва умид билан бўйин эгувчи кишилардир»

Мўминун, 2

Бу манзил қалбнинг ўз Роббиси олдида итоаткорлик ва хокисорлик билан мўлтираб туришини англатади. Хушунинг макони қалб бўлса, аъзолар унинг акс этадиган еридир. Бу манзил йўли Аллоҳга ором ва хотиржамлик билан итоат этиш манзилига, яъни «ихбот» манзилига тутшиб кетади. Ихбот манзилига келган инсон безовталиқ, иккиланишдан халос бўлади.

Роббимиз Қуръонда: **«Ором ва тавозу билан итоат қилгувчи зотларга хушхабар беринг»,** – деб марҳамат қилади (Ҳаж, 34).

ЗУХД МАНЗИЛИ

«Сизларнинг хузурларингиздаги нарсалар йўқ бўлур. Аллоҳ даргоҳидаги нарсалар эса боқийдир».

Наҳл, 96

Зухд охиратда фойда бермайдиган нарсалардан кечишдир. Вараъ эса охиратда зарар беришидан қўрқилган нарсалардан воз кечмоқдир. Қўрқиш вараъ ва астойдил ёрдам сўраш ҳамда орзуларнинг қисқа бўлишига олиб келса, Аллоҳга йўлиқишга чин қалбдан ишониш зухдга олиб келади.

БАҒИШЛАШ МАНЗИЛИ

«Парвардигорингизнинг номини мудом ёд этинг ва Унга бутунлай берилиб, чин ихлос билан бандалик қилинг».

Муззаммил, 8

Бу манзилда банда эвазига бирор нима олишни ўйламай ўзини бутунлай Роббисига бағишлайди. Роббидан бирор нима ишташ ўрнига Роббиси истаганини иштайди, холос. Ўзини хожа-си олдида чин маънодаги қулдай ҳис этади.

УМИД МАНЗИЛИ

«Ана ўшалар Аллоҳнинг раҳматидан умидвордирлар. Аллоҳ Мағфиратли, Раҳмлидир».

Бақара, 218

Умид ва орзу ўртасидаги фарқ шуки, умид қилаётган одам ўзи умид қилаётган нарсаси учун бутун кучини сарфлайди. Орзу қилаётган одамда эса ўзи қўлга киритишни истаётган нарса учун куч сарфлаш, ҳаракат қилиш мавжуд бўлмайди. Умид манзили «рағбат», яъни умид қилинган нарсани астойдил талаб қилиш манзилига туташдир. Демак, рағбат умиднинг самараси ҳисобланади.

40. Аллоҳ Қуръонда: «Парвардигорига яқинроқ бўлиш учун йўл изларлар. У Зотнинг марҳаматидан умидвор бўлурлар, азобидан қўрқурлар» (Исро, 57), – дер экан, бизга имон мақомларининг асоси учта эканлигига ишора қилади. Булар:

- а) Унга йўл излаш. Йўл эса бандалик йўлидир ва бу муҳаббат ила амалга ошади;
- б) Хавф. Яъни Аллоҳдан қўрқиш;
- в) Умид.

Демак, Аллоҳнинг муҳаббати хавф ва умидни ўзида жамлайди. Банда Роббисини яқинроқ таниб бораркан. Уни янада кўпроқ сева бошлайди. Уни қанчалик кўпроқ севар экан, Ундан шунчалик кўп умидвор бўлади ва Унинг азобига йўлиқиб қолишдан шунчалик кўп қўрқа бошлайди.

41. Муҳаббат ҳаракатлантиради, хавф ҳушёрлантиради ва умид илдамлантиради.

РИОЯ МАНЗИЛИ

**«Сўнг унга тўғ-
ри – тўла риоя
қила олмадилар».**

Ҳадид, 27

Риоя сақлаш, эҳтиётлаш де-
гани. Навбатдаги манзилнинг
ушбу ном билан аталишига са-
баб банда илмни амал билан,
амални ихлос билан, ихлосни
эса унга путур етказадиган нар-
саларни бартараф қилиш билан
сақлаб эҳтиётлайди.

42. Илм 3 босқичдир:

1. Ривоят. Хабарни етка-
зиш ёки қабул қилиш.
2. Дироят. Хабарни фаҳм-
лаш, идрок қилиш.
3. Риоят. Фаҳмлаб идрок
қилган нарсасига амал
қилиш.

КУЗАТУВ МАНЗИЛИ

«Аллоҳ барча нарса устида кузатиб тургувчи бўлган Зотдир».

Аҳзоб, 52

Бу манзилда банда Аллоҳнинг доимий равишда унинг ички ва ташқи томонини кузатиб турганини ҳар лаҳзада эсда тутати. Бунинг аломати эса банданинг Аллоҳ нозил қилган нарсаларини доим устун қўймоғи, У Зот улуғлаганини улуғлаши ва У Зот паст санаганини паст санамоғидир. Кузатув манзилининг моҳияти Аллоҳга Унинг Роқиб, Ҳафиз, Алим, Самиъ, Басир исмлари билан ибодат қилишдир. Бу манзил Аллоҳ Муқаддас деб эълон қилган нарсалар ҳурматини ўз ўрнига келтириш манзили билан мустаҳкам боғлиқдир.

ИХЛОС МАНЗИЛИ

«Ҳолбуки, улар фақат ягона Аллоҳга, у Зот учун Динни холис қилган, тўғри йўлдан оғмаган ҳолларида ибодат қилишга ва намозни тўқис адо этишга ҳамда закотни адо этишга буюрилган эдилар».

Баййина, 5

Бу манзил банда амалларининг холис Аллоҳ учун бўлишини тақозо этади. Зеро, амаллар холис Аллоҳ учун, Унинг кўрсатмаларига мувофиқ бажарилсагина қабул бўлади.

43. Бирор ишни одамлар розилиги учун қилиш ширкдир. Бирор яхши ишни одамлар сабабли тарк қилиш эса риёдир. Буларнинг ҳар икковидан ҳам сақланган киши ихлос эгасидир.

ИСТИҚОМАТ МАНЗИЛИ

**«Сиз ва Сиз билан
бирга тавба қилганлар
ўзингизга буюрилгани-
дек тўғри бўлингиз».**

Худ, 112

Бу манзилга етиб келган банда Аллоҳ буйруқларини бажаришда ҳаддидан ҳам ошмайди, камчиликка ҳам йўл қўймайди. Зеро, ҳаддан ошиш ва камчиликка чақириш шайтон даъватидир.

ТАВАККУЛ МАНЗИЛИ

«Ким Аллоҳга таваккул қилса, бас, Аллоҳнинг Ўзи унга етарлидир».

Талоқ, 13

Дин 2 қисмдан – Инобат ва Таваккулдан иборат.

Инобат ибодатни ифода этса, таваккул ибодат учун Ўзидангина ёрдам сўрашни ифодалайди. Бу манзил жуда ҳам кенг, келиб-кетувчилари роса кўп манзил ҳисобланади. Унга келувчилар ичида кофирлар, фожирлар, ҳатто ҳайвонлар ҳам бор. Таваккул сабабларни ўз ўрнига қўйиш, лекин уларга эмас, Аллоҳга суянишни англатади. Буни эмизикли чақалоқнинг она кўкрагига ёпишишига қиёслаш мумкин.

Таваккул қалб иши бўлиб, унинг самараси розиликдир.

ТОПШИРИШ МАНЗИЛИ

«Мен ўз ишимни Аллоҳга топширурман».

Ғофур, 44

Бу манзил ўз моҳиятига кўра банданинг Аллоҳ амрига тўлиқ таслим бўлиб, бутун хоҳиш-ихтиёри Унга топширишни англатади. Бу мақомни таваккулнинг юраги дейиш мумкин. Ушбу манзил соҳиби ўз нажотининг Унинг қўлида эканини, жисмининг ҳар бир нуқтаси Унга муҳтож эканини кўриб туради. Топшириш манзилининг руҳи Аллоҳга ишонч манзили бўлиб, ўзи таслим бўлиш, яъни Аллоҳ амрини қабул этишда қалбида заррача норозилик ҳис этмаслик манзили билан мустаҳкам боғланган.

САБР МАНЗИЛИ

«Аллоҳ сабр қилгувчиларни севади».

Оли-Имрон, 146

Сабр манзили кўнгилни безовталиқ, тилни шикоят ва аъзоларни нолойиқ ҳаракатлардан тийиб, Аллоҳ фармонида собит туришни англатади. Имон 2 қисм: сабр ва шукрдир. Сабр қилиш банда учун вожиб бўлиб, сабрсиз банданинг имони бўлмайди. Сабр танадаги бош кабидир. Бу манзил жуда кенг, унга келувчилар ичида мусулмон бўлмаганлари ҳам бор.

43. Сабр 3 хил:

- а) Аллоҳнинг тоатига сабр. Бу сабрнинг энг олийсидир. Зеро, гуноҳни тарк этиш тоатни мукаммаллаштириш учундир;
- б) Гуноҳлардан тийилишга сабр;
- в) Аллоҳнинг имтиҳонларига сабр.

44. Аллоҳ розилиги учун, Аллоҳдан мадад олиб сабр қилувчи мўмин энг кучли мўминдир.

РОЗИЛИК МАНЗИЛИ

**«Аллоҳ улардан рози бўлди, улар
Аллоҳдан рози бўдилар».**

Баййина, 8

Бу манзилнинг моҳияти банданинг ўз розилигини қалбан Аллоҳ розилигига тўлиқ мувофиқлаштирмоғидир. Ушбу манзил таваккул манзилининг охири ҳисобланиб, Аллоҳ розилигининг ортидан юришгина бу манзилга элтади. Розилик манзилига дохил бўлган банданинг қалби шодлик ва севинчга тўла бўлади.

ШУКР МАНЗИЛИ

«Менга шукр қилингиз ва Менга куфр келтирмангиз».

Бақара, 152

Ушбу манзил энг олий манзиллардан бўлиб, розилик манзилидан кейин келади ва уни қамраб олади. Ўз маъно-моҳиятига кўра Аллоҳ берган неъматларнинг банда тилида эътироф билан, қалбида ҳис этиш билан ва бошқа аъзоларида тоат билан кўринишини англатади. Шукрнинг 5 устуни мавжуд:

- а) Неъматни эътироф этмоқ;
- б) Неъматни берувчи Зотни севмоқ;
- в) Неъматни берувчи Зотга итоаткорлик;
- г) Неъмат берувчига мақтовлар айтмоқ;
- д) Неъматни неъмат берувчи Зот истаманган ўринларга сарфламаслик.

ҲАЁ МАНЗИЛИ

«Аллоҳ (унинг барча қилмишларини) кўриб туришини билмасми?!».

Алақ, 14

Ҳаё калимаси ҳаёт сўзидан олинган бўлиб, банда қалбининг қанчалик ҳаёт қувватига эгалигини унинг ҳаёсидан билиш мумкин. Ҳаё Аллоҳ неъматларининг ёғилиб келаётганини бунинг муқобилида банданинг қанчалик хатокор эканини ҳис этишдан ҳосил бўладиган ҳолатдир. ҳаё сукутга чўмдиради, муҳаббат гапиртиради, хавф эса безовта қилади.

РОСТЛИК МАНЗИЛИ

«Эй мўминлар, Аллоҳдан қўрқингиз ва ростгўй бўлган зотлар билан бирга бўлингиз!».

Тавба, 119

Ростлик арабчада «сидқ» дейилиб, чинлик, ҳаққонийлик каби маъноларни англатади. Бу мақом пайғамбарлик мақомидан кейинги ўринда туриб, бошқа барча манзиллар учун озуқа вазифасини ўтайди. Зотан, имоннинг асоси ростликдир. Шу жиҳатдан бандалар 2 га: ростгўй ва ёлғончига бўлинади. Ростликнинг энг юқори даражаси Аллоҳга ихлос билан Пайғамбарга тўлиқ эргашишдир.

45. Ростликнинг аломати – хотиржамлик, ёлғоннинг аломати эса шубҳа ва ҳадикдир.

УСТУН БИЛИШ МАНЗИЛИ

«Улар ўзларида эҳтиёж бўлса-да, ўзларини қўйиб, ўзгаларни устун қўядилар».

Ҳашир, 9

Бу манзил соҳиби Аллоҳ розилигини бандалар розилигидан, динига зарар келмаслик шarti билан бошқаларни ўзидан устун қўйиш сифатига эга бўлади. Бу манзилнинг 3 та даражаси бўлиб, устун билмоқ бу даражаларнинг энг юқорисидир:

- а) **Сахийлик.** Кўнгилга оғир келмайдиган даражада бошқаларга бирор нима илиниш;
- б) **Олийжаноблик.** Ўзида қолдираётганидан кўра кўпроқ нарса илиниш;
- в) **Устун билиш.** Ўзи муҳтож бўлгани ҳолда бошқаларни ўзидан устун қўйиш.

ХУЛҚ МАНЗИЛИ

«Шубҳасиз, сиз буюк хулқ устидадирсиз».

Қалам, 4

Хулқ манзилида банда фазилатли сифатлар билан зийнатланиб, қабих сифатлардан воз кечади. Барчага гўзал амаллар тақдим этиб, хунук амаллардан тийилади.

Гўзал хулқнинг 4 асоси бор:

- а) Сабр;
- б) Иффат;
- в) Шижоат;
- г) Адолат.

Ёмон хулқнинг ҳам 4 асоси бор:

- а) Нодонлик;
- б) Зулм;
- в) Шаҳват;
- г) Ғазаб.

46. Ҳар қандай гўзал хулқ икки тарафидан ёмон хулқ билан ўралгандир. Масалан: сахийлик гўзал хулқ ҳисобланади, унинг икки ёнида бахиллик ва исрофгарчилик мавжуд.

Ботирликнинг икки ёнида эса зўравонлик ва кўрқоқлик бор.

47. Ғазаб, зулм каби инсон табиатида мавжуд бўлган ёмон хулқларни таг-туғи билан йўқ қилиб бўлмайди, балки тарбия қилиниб яхши ўзанга буриб юборилади. Зеро, тарбиялаш бошқа, йўқ қилиш бошқа.

ТАВОЗУЪ МАНЗИЛИ

«Раҳмоннинг суюкли бандалари Ерда тавозуъ билан юрадилар».

Фурқон, 63

Бу манзил соҳиби бўлган банда ҳақни қаерда бўлса ҳам, кимдан бўлса ҳам хокисорлик билан қабул қила олади, асло ҳақни қабул қилишдан ўзини юқори тутмайди. Ҳақни қабул қилмаслик кибрдир. Кибр эса ширкдан ҳам ёмон. Чунки ширк ибодатда бошқани шерик қилиш бўлса, кибр ибодатдан юз ўгиришдир. Тавозуъ манзили мардлик манзили – ўзини бошқалар олдида бурчли, бошқаларни эса ўзи олдида бурчсиз деб билмоқ, шунингдек, мурувват – шайтоний (кибр, ҳасад), ҳайвоний (бахиллик, ақлсизлик) хулқлардан четланиб фариштавий (яхшилик, тоат) хулқларга интилиш манзиллари билан туташдир.

ОДОБ МАНЗИЛИ

«Парвардигорим, мен Ўз ҳузурингдан мен учун нима яхшилик туширсанг, ўшанга муҳтождирман».

Қасос, 24

Бу манзил бандада гўзал хислатларнинг меъёрида жамланишини англатади. Бу ерда меъёр муҳим. Диннинг барчаси одобдан иборат. Одоб 3 хил:

- а) Аллоҳга одоб;
- б) Пайғамбарга одоб;
- в) Бандаларга одоб.

КОМИЛ ИШОНЧ МАНЗИЛИ

«Улар бизнинг оятларимизга аниқ ишонар эдилар».

Сажда, 24

Ушбу манзил эгаси қалбини илоҳий хабарларнинг ҳақ-ростлиги ҳақида комил ишонч эгаллаб олган бўлади. Сабр ва комил ишончнинг ўзаро бирикувидан динда пешқадамлик пайдо бўлади. Комил ишонч орзуларнинг қисқа бўлишига, орзуларнинг қисқалиги зуҳдга, зуҳд ҳикматга, ҳикмат эса ишларнинг оқибатини кўрадиган бўлишга олиб боради.

Бу манзил бошқа манзиллар учун хомашё ўрнидадир.

ЗИКР МАНЗИЛИ

«Эй мўминлар, Аллоҳни кўп эсланглар».

Аҳзоб, 41

Ушбу манзилни «Унутмаслик манзили» деб ҳам номлаш мумкин. Чунки зикр ғафлат ва унутишдан халос бўлишдир. Зикр қалб ва тил ибодати бўлиб, унинг вақти доимийдир. Ваҳоланки, бошқа аъзолар билан қилинадиган ҳар бир ибодатнинг ўз маълум вақти бор.

Аллоҳни зикр қилмоқ ибодатларнинг энг буюги, барча ибодатларнинг асл мақсади дир. Барча тоат-ибодатларнинг сири зикрга яширинган.

ФАҚИРЛИК МАНЗИЛИ

«Эй инсонлар, Сизлар Аллоҳга муҳтождирсизлар».

Фотир, 15

Бу манзил эгаси ўз танасининг ҳар бир нуқтаси ҳар лаҳзада Аллоҳга муҳтожлигини идрок этиб туради. Банданинг ўз муҳтожлигининг давоси фақат Аллоҳ эканини билмоғи эса айнан бойликдир. Чунки бундай банда Аллоҳдан ўзга ҳеч кимга эҳтиёж сезмайди.

ЭҲСОН МАНЗИЛИ

«Эҳсон – яхшиликнинг мукофоти фақат яхшиликдир».

Раҳмон, 60

Ушбу манзил соҳиби бўлган банда ўзининг ҳеч нарсага эга эмаслигини, балки барча нарса Уники эканини, ҳатто жисму жони ҳам Унинг мулки эканини ҳис этади. Бундай фақирликнинг боши хокисорлик экани эса азизликдир. Зеро, ҳеч вақоси йўқ одамни ҳеч нарса чалғита олмайди.

Эҳсон имоннинг мағзи ва руҳидир. Бу манзил ўзида барча манзилларни жамлайди. Бу манзилнинг маъноси банданинг Аллоҳ уни кўриб турганидек ибодат қилмоғидир.

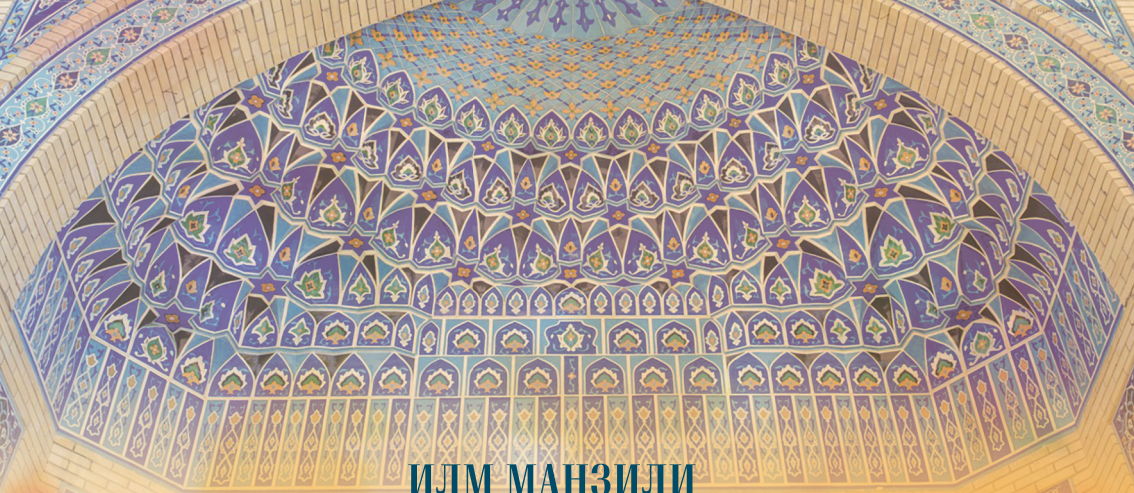
ДИЛ ВА ИМОН МАНЗИЛЛАРИ

**«Шубҳасиз, бунда фаросатли кишилар
учун оят-ибратлар бор».**

Ҳижр, 75

Фаросат парда ортидаги нарсани сезишдир. У Аллоҳнинг банда қалбига ташлаган нури билан пайдо бўлади. Банданинг имони қанчалик кучли бўлса, унинг фаросати шунчалик қувватли бўлади. Баъзан мусулмон бўлмаганларда ҳам тажриба туфайли ёки руҳий риёзат сабабли фаросат шаклланиши мумкин, бироқ бу мўмин фаросати даражасида бўлмайди. Фаросат кўриш, эшитиш ва қалб билан бўлади. Бу манзилнинг илму ҳикмат манзили билан алоқаси маълум ва равшандир.

ИЛМ МАНЗИЛИ

**«Аллоҳдан бандалари орасидаги олим –
билимдонлар қўрқур».**

Фотир, 28

Далилга суянган нарса илмдир. Илмнинг фойдалиси – Пайгамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам келтирган илм. Илм ҳолни бошқаради. Бу манзил томон юзланмаган банданинг ҳолига вой! Банданинг илмга бўлган эҳтиёжи унинг овқат ва сувга бўлган эҳтиёжидан ортиқ. Зеро, одам бир кунда овқат ёки сувга бир-икки марта эҳтиёж сезса, илмга ҳар лаҳзада муҳтож бўлади.

48. Илм манзили ҳикмат манзили билан мустаҳкам боғлиқ бўлиб, ҳикмат керакли ишни керакли услубда, керакли пайтда бажаришни англатади. Бу маъноларнинг барчасига Аллоҳнинг Ал-Ҳаким исми тўла далолат қилган.

ХОТИРЖАМЛИК МАНЗИЛИ

«Огоҳ бўлингизким, Аллоҳни зикр қилиш билан қалблар ором олур».

Раъд, 28

Хотиржамлик тўғрилиқдан, безовталиқ эса ёлғончиликдан келади. Хотиржамлик манбаи Қуръондир. Роббини кўпроқ таниган банда, албатта, хотиржамдир. Роббининг исм ва сифатларини англаган банда хотиржамдир. Роббининг ҳикматларини англаган банда хотиржамдир.

МУҲАББАТ МАНЗИЛИ

«Айтинг: Агар сизлар Аллоҳни севсангиз, менга эргашинглар. Шунда Аллоҳ сизларни севади ва гуноҳларингизни мағфират қилади».

Оли-Имрон, 31

Муҳаббат бу – тириклик. Муҳаббати йўқ киши ўликлар қаторидадир. Муҳаббатнинг таърифи унинг мавжудлигида. Зеро, унга таъриф бериш, изоҳлашга ҳаракат қилиш уни тушунарсиз қилиб қўяди. Унга берилган таърифларнинг барчаси унинг аломатлари ёки натижалари ҳақида бўлган. Шунга қарамай, мавзуга яқинлашиш учун муҳаббат сўзининг «софлик», «кўтарилиш» ва «жипс боғланиш» маъноларини англатишини айтиш мумкин. Баъзилар муҳаббатни «қалбнинг бирор нарсага доим мойил бўлиб туришидир» деб ҳам изоҳлашга ҳаракат қилганлар. Бу ўринда бизга зарур бўлгани муҳаббатнинг энг юқори даражаси «ибодат» эканини айтиб ўтишдир.

Шубҳасиз, Аллоҳни яхши таниган банда Уни севиб қолади ва бу севги уни ибодат томон етаклайди. Агар муҳаббат бўлмаганида эди, барча манзиллар барбод бўлган бўлар эди. Чунки Ислом муҳаббат ва хокисорлик ила Олий Зотга таслим бўлмоқ, Унинг учун жонни ва молни сарфлашдир.

49. Бандаларнинг улуғи Аллоҳни яхши кўргани ва Аллоҳ ҳам уни яхши кўрганидир. Бу эса севиш ва севилиш дегани.

50. Бошқа қалб амаллари сингари муҳаббатнинг ҳам поёни йўқдир.

51. Инсон севганлари билан биргадир.

МУНДАРИЖА

Дил ва имон	1
Манзиллари	1
Энг узоқ ва энг яқин	3
Йўл манзиллари	3
Илк манзил	8
Ҳисобот манзили	12
Тавба манзили	14
Ибодат манзили	16
Эслаш манзили	17
Боғланиш манзили	18
Қочиш манзили	19
Риёзат манзили	20
Эшитиш манзили	21
Хафалик манзили	21
Хавф манзили	22
Шафқат манзили	23
Хушуъ манзили	23
Зухд манзили	24
Бағишлаш манзили	24
Умид манзили	25
Риоя манзили	26
Кузатув манзили	27
Ихлос манзили	28
Истиқомат манзили	29
Таваккул манзили	30
Топшириш манзили	31
Сабр манзили	32
Розилик манзили	33
Шукр манзили	34
Ҳаё манзили	35

Ростлик манзили	35
Устун билиш манзили	36
Хулқ манзили	37
Тавозуъ манзили	38
Одоб манзили.....	38
Комил ишонч манзили	39
Зикр манзили	39
Фақирлик	40
Манзили	40
Эҳсон манзили	41
Дил ва имон манзиллари.....	42
Илм манзили	43
Хотиржамлик манзили	44
Муҳаббат манзили	45

Маърифий нашр

ДИЛ ВА ИМОН МАНЗИЛЛАРИ

Муҳаррир: Абдулла ШАРОПОВ
Бадиий муҳаррир: Баҳриддин БОЗОРОВ
Муқова дизайнери: Асила УМАРОВА
Техник муҳаррир: Дилшод НАЗАРОВ
Саҳифаловчи: Иномжон ЎСАРОВ
Мусахҳиҳ: Адолат АБДУЛЛАЕВА

Теришга берилди: 03.06.2022 й.
Босишга рухсат этилди: 25.10.2022 й.
Офсет қоғози. Қоғоз бичими: 60х90 $\frac{1}{16}$.
Minion гарнитураси. Офсет босма.
Ҳисоб-нашриёт т.: 1,4. Шартли б.т.: 3.
Адади: 5000 нусха.
Буюртма № 9

«Irfonnashr» нашриётида тайёрланди.
Тошкент шаҳри Чилонзор тумани Сўгалли ота кўчаси 5-уй.
Тел.: (+99890) 903-60-36

«Credo Print» китоб фабрикасида чоп этилди.
Тошкент шаҳри Юнусобод тумани Боғишамол кўчаси 160 уй.